

Keväällä opetus- ja kulttuuriministeriön ja Kotuksen välisissä tulosneuvotteluissa päädyttiin panemaan täytäntöön Kotus-työryhmän suositukset. Tämä päätös sisältää sekä helpottavia että huolestuttavia uutisia. Ensin hyvät uutiset: Kotuksen henkilöstöresurssit vähenevät vain niillä noin 11 työpaikalla, jotka raportti esittää siirrettäviksi yliopistoihin. Valtion tuottavuusohjelman uhkanahan oli jyvittää Kotukselle 22 henkilötyövuoden lisävähennys. Kotuksen saama valtaisa suuren yleisön tuki oli ratkaiseva siinä, että suoran vähennyksen sijasta saatiin kokoon Kotus-työryhmä esityksineen. Kotuksen keskeiset painoalueet siis säilyvät: kielenhuolto, kielipoliittista päätöksentekoa taustoittava asiantuntijuus, sanakirjatyö, sähköisten aineistojen kehittäminen ja arkistoista huolehtiminen sekä näihin liittyvä tutkimus.

Tällä hetkellä näyttää siltä, että siirron kohteena ovat erityisesti pienimpien vähemmistökielten ja suomen sukukielten tutkimukseen keskittyneet virat. Niiden siirroissa täytyy turvata vähemmistökielten kielenhuolto ja niiden kielilautakuntien työn valmistelu ja huolehtia siitä, että muutos pikemminkin vahvistaisi vähemmistökielten puheyhteisöjen omaehtoisuudesta kumpuavaa kielten tukemista ja korkeatasoista tutkimusta. Tällä erää on auki myös se, kuinka siirrot rahoitetaan: onko lopultakin kyse vähennyksistä tai kustannusvastuun siirtymisestä yliopistoille. Se on selvää, että vähemmistökielten nykyiselläänkin minimaalisia resursseja ei voida karsia.

Tulosneuvotteluissa päätettiin toteuttaa Kotus-työryhmän esitys suomen ja ruotsin murteiden sanakirjatyön keventämisestä, nopeuttamisesta ja siirtämisestä yksinomaan sähköiseen muotoon. Hurjin uutinen koskee kuitenkin *Vanhan kirjasuomen sanakirjaa* (VKS): sen tekeminen aiotaan lopettaa puoleenväliin. Tämä on kulttuuriskandaali. Näin todettiin useammassakin Kotus-työryhmän raporttia koskeneessa lausunnossa. Olisi todettu vielä useammassa, jos humanistisen tiedekunnan lausuntoon sisältynyt kriittisyys olisi löytänyt tiensä Helsingin yliopiston lausuntoon.

VKS:n jatkamisen puolesta kirjoittaa tämän numeron keskustelupuheenvuorossaan emeritaprofessori Päivi Rintala. Sanakirjatyön keskeyttämisspätös ihmetyttää myös siksi, ettei kyse ole henkilöstöresursseista. VKS:aa on toimitettu kahden tai kolmen toimittajan voimin ja kaksi henkilöä osoitetaan jatkossakin työskentelemään vanhan kirjasuomen parissa. VKS:n kolmososa saatetaan ensin sähköiseen muotoon, johon saatetaan sen jälkeen myös kaksi jo kirjana ilmestynyttä osaa. VKS:n jatkon sijasta työskentely aiotaan muuttaa muotoon, jonka tulos ei ole sanakirja mutta palvelee sähköisiä aineistoja ja suunniteltua sanakirjaportaalia. Kukaan ei vielä tiedä, mitä tämä tarkoittaa. Kielitieteen päivillä Helsingissä toukokuussa järjestetyssä Sanakirjojen sisältötyöpajassa kävi muutenkin ilmi, että Kotuksen sanakirjaosaston väki kokee jääneensä kovin yksin karsimis- ja tehostamispaineiden alle.

VKS:n loppuosakin tarvitaan nimenomaan sanakirjamuotoon. Tätä mieltä ovat olleet ne, jotka ovat vastanneet VKS:n toimituksen lähettämään kyselyyn. Vastaajien joukossa on muitakin kuin kielentutkijoita. Vanhan kirjasuomen sananselityksiä tarvitsevat mm. historian ja oikeushistorian tutkijat. Tästä muistutti myös Suomen historian professori Kimmo Katajala *Hiidenkivi*-lehden tämän vuoden toisessa numerossa. Sanakirjatyö palvelee suoraan monitieteisyyttä.

Kielen ammattilainenkaan ei nopeasti pelkän aineistopiminnan perusteella pysty päättämään, mikä on ollut monen tutun sanan merkitys – käytöstä pois jääneistä puhumattakaan. Niin opettaja, tutkija kuin opiskelijakin kaipaa usein nopeasti luotettavaa tietoa sanan merkityskirjosta ja sen esiintymisestä eri lähdeaineistoissa. Vanhan kirjasuomen sananselityksissä tarvitaan tuntumaa tuon liki kolmisataavuotisen ajanjakson kirjallisuuteen ja kulttuuriin sekä käännösten lähdeteksteihin ja niiden kieliin. Tätä osaamista on VKS:n toimituksessa, ja sen hedelmät tulee saattaa suomalaisen kulttuurin tutkimuksen hyödyksi. Maallikotkin kaipaavat vanhoista sanoista tietoa, jota ei googlaamalla löydy. Tätä pohti kirjailija Sofi Oksanen taannoin *Helsingin Sanomien* kolumnissaan. Kulttuurinen itseymmärrys lähtee oman historian tuntemuksesta. Tämä koskee myös kielellistä taustaamme.

Kotuksen sanakirjaosastoa voisi pitää leksikografisen osaamisen huippuyksikkönä. Kotus-työryhmän raportista viimeistään nähdään, kuinka tärkeää on kehittää tutkimuksen elävää siltaa Kotuksen ja yliopistojen välille. Sanakirjatyö ja Kotuksen ainutlaatuisen laajat aineistot tarjoavat valtavia mahdollisuuksia mm. polysemian ja sen muuttumisen sekä suomen kieltä typologisestikin leimaavan johdosten runsauden tutkimukseen. Fennistiikan kehityksessä on yhtäältä arvosteltu sitä, kuinka suuri osa resursseista on sidottu Kotuksen sanakirjatyöhön ja osoitettu valtaisan arkistomateriaalin puutteellisuuksia kontekstuaalisten kysymyksenasettelujen kannalta, mutta toisaalta uudet tutkimusavaukset ovat aina kääntyneet myös uusiksi aineistonkeruuhankkeiksi. Huippuosaamista ilmentäisi myös kyky käyttää jo kerättyjä aineistoja modernin tutkimuksen tarpeisiin. Sanasto- ja metaleksikografisen työn yhdistelemisessä voimme ottaa oppia mm. Virosta.

Tässä *Virittäjän* numerossa jatkuu keskustelu myös kielipoliittisesta toimintaohjelmasta, joka on osaltaan vahva näyttö Kotuksen asiantuntemuksen tarpeellisuudesta yhä kansainvälistyvemmän suomalaisen yhteiskunnan kehittämiseksi. Kielitieteen päivillä tilannetta päivittänyt kielipoliittisen toimintaohjelman työryhmä julkisti uuden avauksen: Tieteellisten Seurain Valtuuskunta toteuttaa koko tieteen kentän kattavan suomenkielisten tieteellisten termien termipankin yhteistyössä jäsenseurojensa kanssa. Toimintaryhmä esitti vetoituksen, että kielitieteelliset seurakäynnistäisivät pioneereina kielitieteen termityön. Tämä haaste kannattaa ottaa vastaan.

TIINA ONIKKI-RANTAJÄÄSKÖ